

SPOŁECZEŃSTWO
EDUKACJA
JEZYK

Tom 7/2018, ss. 165-175
ISSN 2353-1266
e-ISSN 2449-7983
DOI: 10.19251/sej/2018.7(13)
www.sej.pwspzlock.pl

Michał Dworski

Regionalny Ośrodek Debaty Międzynarodowej w Lublinie

ANGIELSKO-POLSKIE TOWARZYSTWO KONSERWATYWNE I JEGO KONCEPCJE UCZESTNICTWA W EMIGRACYJNYM ORAZ BRYTYJSKIM ŻYCIU SPOŁECZNO-POLITYCZNYM W LATACH 1967–1976

ANGLO-POLISH CONSERVATIVE SOCIETY AND ITS CONCEPTS OF
PARTICIPATION IN THE EMIGRE AND BRITISH SOCIAL AND POLITICAL
LIFE IN THE YEARS 1967–1976

Abstrakt

Głównym celem artykułu jest przedstawienie koncepcji programowych Angielsko-Polskiego Towarzystwa Konserwatywnego, które funkcjonując w środowisku polskich emigrantów pragnęło czynnie włączyć się w bieg życia społeczno-politycznego Wielkiej Brytanii. Stowarzyszenie było organizacją funkcjonującą w Wielkiej Brytanii w latach 1967–1990. Zrzeszało ono w swoich szeregach Polaków oraz Brytyjczyków, którzy pragnęli działać na rzecz polskiej społeczności w oparciu o program polityczny Partii Konserwatywnej.

Słowa kluczowe: Emigracja, Londyn, Partia Konserwatywna, Towarzystwo, Rzeczpospolita na Uchodźstwie

Abstract

The main aim of this paper is to present political and social concepts of Anglo-Polish Conservative Society. This social organization, operating in the years 1967–1990, was actively involved in Polish emigre life in London after Second World War. Society was created by Polish emigrants and British people, who wanted to work for the Polish community based on the program of Conservative Party.

Keywords: Emigration, London, Conservative Party, Society, Republic in exile

1. Wprowadzenie

Anglo-Polish Conservative Society było stowarzyszeniem afiliowanym przy brytyjskiej Partii Konserwatywnej, zrzeszającym Polaków oraz wybranych Brytyjczyków, których łączyła wspólna płaszczyzna ideowa. Egzystowało ono w warunkach emigracyjnych, w Wielkiej Brytanii, gdzie jego założyciele znaleźli się w trakcie bądź po zakończeniu II wojny światowej. Towarzystwo ukształtowało polskie środowisko konserwatywne na uchodźstwie, które korzystając ze wsparcia autorytetu brytyjskich Torysów, kreśliło własne koncepcje uczestnictwa w emigracyjnym oraz brytyjskim życiu społeczno-politycznym. Polscy Torysi, bo tak potocznie nazywano członków organizacji, kontestowali marazm polskiej emigracji. Dostrzegali coraz większe zagrożenia ze strony ukształtowanego obrazu Polaków w Wielkiej Brytanii, jakoby zamkniętych jedynie w obrębie własnej społeczności. Obserwując proces stopniowego nieprzystosowywania się polskich emigrantów do warunków panujących w kraju ich osiedlenia zapragnęli go zastopować, oferując w zamian zupełnie odmienną koncepcję ich funkcjonowania w społeczeństwie brytyjskim. Założyciel i pierwszy prezes Towarzystwa, Tadeusz J. Sas [1971], podkreślał, że decyzja o założeniu organizacji wynikała z prostego założenia – Polacy skazani na emigracyjny los pragnęli w końcu udowodnić sobie i innym, że są zdolni kreować samodzielną działalność polityczną, a także uwypuklać własne interpretacje polityczne, w oparciu o program brytyjskiej Partii Konserwatywnej. W myśl tej konstatacji, inicjatorzy powołania Angielsko-Polskiego Towarzystwa Konserwatywnego postanowili stworzyć środowisko, które będzie chciało wziąć czynny udział w życiu politycznym Wielkiej Brytanii. Otwarcie się na to, co dzieje się dookoła polskiej społeczności, przy jednoczesnym trwaniu przy imponderabiliach kształtujących polskie wychodźstwo po II wojnie światowej, stanowiło zupełnie nowatorski projekt, który do tej pory nie został przez nikogo w „polskim Londynie” uwypuklony.

* * *

Historia Anglo-Polish Conservative Society jest nierozzerwalnie złączona z dziejami polskiej emigracji w Wielkiej Brytanii po zakończeniu II wojny światowej. Skutki globalnego konfliktu zbrojnego, powodujące powzięcie decyzji setek tysięcy Polaków o rezygnacji z powrotu do kraju, wytworzyły stan, który Andrzej Friszke [1999] określił mianem *Drugiej Wielkiej Emigracji*. Polacy, którzy znaleźli się w różnych częściach świata świadomie odmawiali powrotu do ojczyzny z racji na podporządkowanie Polski sowieckiej strefie wpływów. Polityczne motywy decyzji o pozostaniu na emigracji w sposób jednoznaczny określiły charakter wychodźstwa. Kontestowali oni powojenną rzeczywistość, nie zgadzając się na „jałtański” układ sił w Europie. Własne położenie określali, jako pewną misję, która jest skierowana na cel odzyskania przez Polskę niepodległości [Friszke, 1999, s. 6–8].

Powyższy obraz szczególnie został uwypuklony w Wielkiej Brytanii, gdzie po 1945 roku znajdowało się centrum życia politycznego Polaków na czele z Naczelnymi

Władzami Rzeczypospolitej Polskiej na Uchodźstwie. Londyn stał się dla emigrantów tymczasową stolicą kraju, gdzie przechowywano tradycję oraz ciągłość i legalność Państwa Polskiego. Wokół tych wartości, które stały się najważniejszym depozytem wychodźstwa, gromadziły się tysiące osób pragnąc działać na różnych płaszczyznach na rzecz zniewolonej ojczyzny [Tarka, 2003].

2. Angielsko-Polskie Towarzystwo Konserwatywne, a polska emigracja polityczna w Wielkiej Brytanii

Aktywizacja Polaków przybierała wiele form, tak samo jak i dobierała różne środki do osiągnięcia celu. To właśnie na kanwie dotychczasowych doświadczeń polityczno-społecznych polskiej społeczności w Londynie powstało Anglo-Polish Conservative Society, które także pragnęło wejść w nurt bieżącego życia politycznego wychodźstwa. Polscy Torysi widzieli jednak inną drogę, która ma prowadzić do odzyskania przez Polskę niepodległości. Analizując zatem dzieje Anglo-Polish Conservative Society nie sposób jest pominąć zagadnienia ich usytuowania w „polskim Londynie”. W związku z tym należy dokładnie spojrzeć na relacje Polskich Torysów z poszczególnymi emigracyjnymi środowiskami politycznymi, społecznymi czy kulturalnymi, a zwłaszcza z Naczelnymi Władzami Rzeczypospolitej Polskiej na Uchodźstwie. Stanowi to o tyle istotną kwestię, gdyż stosunek Polskich Torysów do powojennej polskiej emigracji miał bezpośredni wpływ na ich program oraz prezentowaną myśl polityczną.

Anglo-Polish Conservative Society rozpoczęło swoją działalność w okresie, który dla polskiej emigracji w Wielkiej Brytanii był czasem stabilizacji. Ponad dwadzieścia lat od zakończenia wojny ugruntowało położenie polskiej społeczności na wyspach brytyjskich, która przestała już liczyć na geopolityczne przywrócenie stanu *ante bellum*. Niepodległa Polska pozostawała jedynie ahistorycznym symbolem i nieosiągalnym pragnieniem tysięcy osób, które zdawały sobie sprawę z własnej bezradności, jak i sojuszniczej alienacji. Mimo, że dramat światowego konfliktu zbrojnego, jak i jego politycznych skutków, był dla polskiego wychodźstwa wciąż aktualnym tematem to nie mógł się przebić w orbitę życia społeczeństwa brytyjskiego [Friszke, 1999].

Marazm społeczności międzynarodowej, która w zdecydowanej większości odwróciła się od legalnych władz polskich na uchodźstwie jeszcze bardziej pogłębiał stan izolacji polskiej sprawy [Tarka, 2003, s. 16-28]. Pomocy w tym obszarze trudno było szukać również wewnątrz emigracji, która od 1954 roku pozostawała podzielona na dwa zwalczające się obozy. Wewnętrzna walka polityczna w „polskim Londynie” z pewnością torowała drogę opiniom o niemocy skutecznego działania zarówno na rzecz polskiej niepodległości, jak i bieżących polskich spraw na terenie Wielkiej Brytanii [Friszke, 1999, s. 14–16].

Spór polityczny polskiej emigracji w Londynie wykreował stan dwubiegunowej akcji niepodległościowej, która dobierała różne środki, aby osiągnąć własne cele. Nie wchodząc w szerszy kontekst działalności politycznej polskiej emigracji na całym świecie, której ośrodki realizowały autonomiczne programy narodowowyzwoleńcze, warto podkreślić, że zantagonizowane strony „polskiego Londynu” miały jeden wspólny

ny mianownik. Była nim wizja restauracji zburzonego porządku europejskiego [Kryszak, 1995, s. 32; Tarka, 2003]. Mimo, że dwa zwalczając się obozy, „Zamku” oraz Zjednoczenia, realizowały niewspółgrające ze sobą programy polityczne, by zwrócić uwagę Zachodu na kwestię polskiej niepodległości, to miały one wspólny cel – pragnienie przywrócenia uznania międzynarodowego dla władz polskich na uchodźstwie oraz anulowanie postanowień jałtańskich. Kreowanie obrazu „polskiego Londynu” w oparciu o powyższe dążenia nie znajdowało jednak odzwierciedlenia w powojennej europejskiej rzeczywistości, która konserwowała „jałtański” podział kontynentu. Państwa i społeczeństwa zachodu kreśliły nowe wizje życia społeczno-politycznego, w których nie było miejsca na powrót do stanu sprzed 1939 roku. Polskie władze emigracyjne, jak i zdecydowana większość środowisk społecznych w powojennym Londynie, mimo, iż motywowani byli szlachetnymi pobudkami, nie dostrzegli, że konstytuują swoje położenie w oparciu o epokę już zamkniętą [Tarka, 2003]. Powyższa konstatacja stanowiła podstawę krytyki „polskiego Londynu” przez inne ośrodki emigracyjne, szczególnie zaś prymat w tym względzie wiodł paryski Instytut Literacki [Kowalczyk, 2000].

Krytyczny stosunek tego środowiska do emigracji politycznej w Wielkiej Brytanii dotyczył bezpośrednio programu i celów, jakie powinno wyznaczyć sobie wychodźstwo w warunkach powojennych. Instytut Literacki, wraz z wydawanym przez siebie czasopismem „Kultura”, widział rolę emigracji, jako czynnika, który jest w stałym kontakcie z ujarzmonym krajem. Wiązało się to z dążeniami, aby wspierać naród wszelkimi możliwymi narzędziami. Szczególnie odnosiło się to do wsparcia publicystów, twórców kultury i ludzi nauki, aby publikować ich prace w kraju i tym samym rozpowszechniać ich stanowisko wśród polskiego społeczeństwa zamkniętego w granicach Polski Ludowej. Wizja „polskiego Londynu” kreśliła swoje usytuowanie w zdecydowanym zerwaniu kontaktów z krajem, gdyż uważano, że owe relacje mogą prowadzić jedynie do afirmacji reżimu. Rezygnacja z podtrzymywania stosunków z Polską, także na podłożu społeczno-kulturalnym, polaryzowała stanowisko emigracji londyńskiej, która poprzez swoje nastawienie i program polityczny zdefiniowała się, jako opozycja wobec paryskiego Instytutu Literackiego [Habielski, 1995]. Mając na uwadze szerszą perspektywę realizowania akcji niepodległościowej przez dwa najbardziej wpływowe środowiska emigracyjne warto także wspomnieć, że poszczególne postulaty polityczne bardzo różniły Londyn i Paryż [Tarka, 2003, s. 32–49]. Ośrodek „Kultury” akceptował porozumienie z Jałty w kontekście polskiej granicy wschodniej. Reprezentowano pogląd, że byłe ziemie wschodnie II Rzeczypospolitej powinny należeć do Ukrainy, Białorusi i Liwy, których uznano za głównych partnerów geopolitycznych Polski. Ponadto wierzone, że w Związku Sowieckim nastąpi proces odwilży politycznej, która mogłaby doprowadzić do względnej autonomii państwa polskiego. Kreśląc taką perspektywę uznano, że nie należy utożsamiać Rosji z bolszewizmem i stalinowskim terrorem. Prowadziło to do jednoznacznej opinii, że Instytut Literacki afirmuje powojenny układ sił i pragnie w jego ramach prowadzić skuteczną działalność dla polskiego społeczeństwa. Emigracja londyńska nie była w stanie dokonać, aż takiej redefinicji swojego położenia i trudno było jej nawet polemizować z poglądami ludzi skupionych wokół Instytutu.

Nie zgadzając się z pryncypiami myśli społeczno-politycznej paryskiej „Kultury” Londyn wolał stać na swoim jednoznacznym stanowisku [Kowalczyk, 2010, s. 498–499]. Analizując historyczne uwarunkowania programu politycznego „polskiego Londynu” wydaje się wręcz niemożliwe, aby zdecydowali się oni korelować swoje poglądy z afirmacją dla pojałtańskiego układu sił w Europie. Należy podkreślić, że to właśnie Jałta stanowiła jednej z filarów myśli politycznej „polskiego Londynu” i mimo, że walka o zmianę stosunków geopolitycznych w Europie była po wojnie niemożliwa, to dla emigracji z Wielkiej Brytanii stanowiła ona cel nadrzędny, którego naruszyć nie było można. Ponadto obydwa ośrodki różniły się w ocenie roli naczelnych władz państwowych na emigracji, dziedzictwa II Rzeczypospolitej czy chociażby przeznaczenia środków zebranych w Skarbie Narodowym [Kowalczyk, 2010]. Stosunek Instytutu Literackiego do „polskiego Londynu” określał wielokrotnie związany z tym środowiskiem Juliusz Mieroszewski. Zaznaczał on [1967], że reprezentowane przez Londyn koncepcje *stały się anachronizmem nie dlatego, że były fałszywe – lecz dlatego, że utraciły układ odniesienia, który stanowił ich fundament*. Dlatego też „Kultura” kreowała opinię o swoich oponentach politycznych, jakoby byli strażnikami *mauzoleum skostniałych doktryn*, które w stanie nienaruszonym zamierzono przenieść do wolnej Polski [Kryszak, 1995, s. 33].

Warto odnieść się do jeszcze jednego aspektu krytyki Londynu przez Paryż, który odnosił się bezpośrednio do najważniejszej dla nas kwestii, czyli programu Anglo-Polish Conservative Society. Instytut Literacki często skupiał się na wypuklaniu istotnego elementu funkcjonowania „polskiego Londynu”, który dotyczył procesu stopniowego izolowania się Polaków wewnątrz własnej społeczności na emigracji. Problem ten został zauważony chociażby przez Janusza Kryszaka [1995], który zaznaczył, że owe zamknięcie spowodowało brak wykorzystania szansy na rozpropagowanie sprawy polskiej w społeczeństwach otaczających emigrację. W podobnym tonie wypowiadał się Jerzy Zubrzycki twierdząc, że nie stworzono środowiska bądź instytucji działającej na potrzeby społeczeństw krajów osiedlenia. Podkreślał także, że bogate doświadczenia działalności społecznej polskiej emigracji tworzącej sieć klubów, organizacji, parafii, bibliotek czy teatrów trafiała wręcz wyłącznie do zamkniętego kręgu Polaków. Oceniał to zjawisko, jako potrzebne, lecz całkowicie nietrafione w kontekście zabiegania o los polskiej niepodległości, która *nie rozstrzygała się na akademiach w salach domów polskich* [Warzel, 1991, s. 80–81].

3. Polscy Torysi wobec społeczeństwa brytyjskiego

Powyższy obraz był jednym z najważniejszych czynników, które stały u podstaw programu politycznego Anglo-Polish Conservative Society. Członkowie organizacji funkcjonowali w realiach „polskiego Londynu” i bez wątplenia utożsamiali się z wartościami reprezentowanymi przez emigrację londyńską. Możemy uznać, że szli w jednym szeregu z polską społecznością w Wielkiej Brytanii mając ten sam cel, co większość emigracyjnych środowisk społeczno-politycznych włącznie z Naczelnyymi

Władzami na Uchodźstwie. Warto jednak podkreślić, że tożsamość celu nie powodowała tożsamości środków do jego realizacji.

Założyciele Towarzystwa wytyczyli drogę własnej działalności biegnącej po linii aksjologicznej emigracyjnego Londynu, lecz zawierającej w sobie pewne elementy programu paryskiego Instytutu Literackiego. Mimo, że Polscy Torysi w swojej działalności nigdy nie ustosunkowywali się do „Kultury”, ani tym bardziej nie afirmowali postulatów politycznych tego środowiska to możemy zaobserwować, że podobnie rozumieili położenie emigracji powojennej. Brak odpowiednich źródeł nie pozwala na jednoznaczne określenie, czy i w jakim stopniu program Instytutu Literackiego, który rozpoczął swoją działalność ponad dwadzieścia lat wcześniej niż Polsko-Angielskie Towarzystwo Konserwatywne, miał wpływ na decyzje o doborze politycznych środków przez Polskich Torysów. Jedno jest jednak pewne – Anglo-Polish Conservative Society dostrzegało problem zamknięcia się polskiej społeczności w wewnętrznych ramach życia emigracyjnego [Cele naszego kwartalnika i naszych sekcji]. Polacy inicjując bieg własnych wydarzeń społeczno-politycznych kierowali je zazwyczaj do emigracyjnej społeczności. Lata 60. XX wieku jedynie potęgują opinie samych emigrantów, że „polski Londyn” stał się swojego rodzaju gettem, które coraz bardziej odgradza się od otaczającego go świata [Jeśmian, 1967].

Polscy Torysi tworząc swoje Towarzystwo w 1967 roku wychodzą do polskich emigrantów z przekazem redefiniującym położenie Polaków w Wielkiej Brytanii. Postulowali oni, aby polska społeczność zmieniła swoje nastawienie do społeczeństwa brytyjskiego, w którym żyje od kilkunastu lat. Wyszli bowiem z założenia, że skoro sytuacja polityczna doprowadziła setki tysięcy Polaków na wyspy brytyjskie to nie należy kontestować tej sytuacji, licząc na to, że nastąpi radykalna zmiana geopolityczna w Europie. Według Anglo-Polish Conservative Society polska społeczność powinna wejść w nurt życia politycznego, społecznego i kulturalnego Wielkiej Brytanii, aby poszerzyć krąg odbiorców własnych postulatów. Uznano, że zamknięcie się w ramach wąskiej grupy emigracyjnej nie dość, że nie pomaga w realizacji głównego celu, czyli odzyskania niepodległości, ale i także destrukcyjnie wpływa na codzienną egzystencję tysięcy Polaków. Polscy Torysi pragnęli uniknąć sytuacji, której potencjał ich rodaków w Wielkiej Brytanii jest marnotrawiony przez złudne trzymanie się stanowiska, że to mocarstwa światowe zmieniają swoje podejście do Polski i wszystkich krajów ujarzmionych przez Związek Sowiecki.

Mając na względzie powyższe postulaty koniecznym jest także podkreślenie, że Anglo-Polish Conservative Society nie zamierzało dokonać całkowitego zerwania z dotychczasową praktyką społeczno-polityczną wielu środowisk polskich na wyspach brytyjskich. Nie przekreślali oni dążeń politycznych Polaków, którzy żyli w Londynie z nadzieją na odzyskanie utraconej ojczyzny [Kryszak, 1995]. Pragnęli jedynie wypuklić rolę polskiej społeczności, która wykreowała swój obraz, jako grupy osób znajdującej się na uboczu życia społecznego Wielkiej Brytanii.

Cel Anglo-Polish Conservative Society dobrze zobrazował Karol Zbyszewski [1967], znany publicysta, a jednocześnie członek Towarzystwa, który opisując powsta-

nie stowarzyszenia zaznaczył, że *nowa organizacja wychodzi z założenia, że skoro mieszkamy i pracujemy w Wielkiej Brytanii, pracujemy tutaj i płacimy podatki, to nie ma powodu by stać na uboczu i z rzadka o coś prosić. Trzeba się włączyć w ogólny nurt i domagać się żądać*. Dostrzegamy pod tym względem tożsamość poglądu członka organizacji z paryskim Instytutem Literackim, który otwarcie krytykował izolację społeczności polskiej w Wielkiej Brytanii.

4. Partia Konserwatywna szansą dla Polaków w Wielkiej Brytanii?

Anglo-Polish Conservative Society propagując czynny udział Polaków w życiu społeczeństwa brytyjskiego nie przekreślało dążeń politycznych emigrantów, którzy pragnęli odzyskać utraconą ojczyznę w oparciu o myśl i program polityczny „polskiego Londynu”. Wskazują oni jednak inne środki, aby osiągnąć wspólny cel i nie dezawuując dokonania władz polskich na uchodźstwie czy poszczególnych środowisk społeczno-politycznych pragną wzmocnić akcję niepodległościową w sposób zupełnie inny niż realizuje go główny nurt polskiej emigracji w Londynie [Aims of the Anglo-Polish Conservative Society].

Polscy Torysi zabiegali o umacnianie wpływu Polaków w życiu społeczno-politycznym Wielkiej Brytanii, jak i również pragnęli być instytucją dbającą o bieżące interesy rodaków oraz kreującą powszechną opinię o sprawach polskich. Uważali także, że włączenie społeczności polskiej w krąg oddziaływania społeczeństwa brytyjskiego przyczyni się do zrozumienia położenia Polaków w Wielkiej Brytanii. Oczywiście ich kolejnym celem było również dążenie do zanegowania pojałtańskiego układu sił w Europie oraz wyzwolenie Polski z wpływu Związku Sowieckiego. Niemniej, ten sztandarowy postulat dla „polskiego Londynu” stanowił jedynie tło w działalności Anglo-Polish Conservative Society. W ich opinii miał być to pewien rezultat bieżących działań, które są w zasięgu możliwości polskich emigrantów. Patrząc na niniejszą kwestię pragmatycznie oraz uznając brak realnego wpływu na zmianę stosunków geopolitycznych w Europie – zaniechali oni nadmiernego epatowania z hasłami niepodległościowymi, gdyż na politycznych sztandarach miała się najpierw znaleźć idea emancypacji polskiej społeczności w Wielkiej Brytanii [Aims of the Anglo-Polish Conservative Society].

Oprócz tego, że Polscy Torysi wyznaczyli drogę swojej aktywności w oparciu o hasła włączenia Polaków w orbitę społeczeństwa brytyjskiego to jednocześnie uznali, że potrzebują politycznego sojusznika, który będzie ich wspierał w tych wysiłkach. Sprzymierzeńcem owych dążeń została brytyjska Partia Konserwatywna.

Polscy Torysi podeszli do niniejszej kwestii bardzo realistycznie. Tworząc swoją strukturę w ścisłym porozumieniu z władzami tego stronnictwa chcieli reprezentować głos Polaków, który nie był dotychczas instytucjonalnie uwypuklany przy jakiegokolwiek brytyjskiej partii politycznej. Pomysł, aby Towarzystwo funkcjonowało w porozumieniu z Partią Konserwatywną dawało szansę, na zapoznanie się Torysów z najważniejszymi postulatami Polaków oraz zarysowywało perspektywę włączenia spraw polskich na forum parlamentu brytyjskiego. Prezes stowarzyszenia, Tadeusz J. Sas, podkreślał, że dzięki niniejszej współpracy Polscy Torysi mogli realizować swoje cele poprzez in-

terwencji na najwyższych szczeblach hierarchii partyjnej, zarówno w parlamencie, jak i w latach 1970–1974 w rządzie, co nie było dotychczas możliwe dla innych polskich środowisk emigracyjnych [Sas, 1971].

Ponadto decyzja o włączeniu Anglo-Polish Conservative Society w struktury Partii Konserwatywnej wychodziła naprzeciw poglądom politycznym polskiej społeczności. Zauważył to Karol Zbyszewski [1967] pisząc, że *Polacy w Anglii mają wybitnie pro-konserwatywne sympatie*.

Polsko-Angielskie Towarzystwo Konserwatywne przedstawiając własną ideę akcji niepodległościowej stworzyło platformę, wokół której gromadzili się zarówno Polacy jak i Brytyjczycy. Zaproponowanie swoistej dwuwładzy w stowarzyszeniu, gdzie w skład honorowego prezydium wchodził najważniejsi politycy Torysów spowodowało, że organizacja od samego powstania promowała swój obraz w środowisku emigracyjnym w oparciu o autorytet Partii Konserwatywnej. Realizując niezwykle szeroko działania na polu społeczno-kulturalnym stała się w ciągu kilku lat jedną z najbardziej popularnych organizacji w „polskim Londynie”, co dostrzegali szczególnie dziennikarze „Dziennika Polskiego i Dziennika Żołnierza”, czyli najpoczytniejszego czasopisma polskiej emigracji po II wojnie światowej [Lampka wina APCS]. Polacy zamieszkujący wyspy brytyjskie doceniali możliwości, jakie stwarzali im Polscy Torysi, którzy szczególnie poprzez organizację wielu wydarzeń towarzyskich, takich jak lampki wina, stworzyli platformę bezpośredniej komunikacji na linii brytyjscy konserwatyści – Polscy emigranci. Możliwość kontaktu z najważniejszymi politykami w kraju, którzy w latach 1970-1974 rządzą Wielką Brytanią, stanowiło niezwykłą szansę na przebicie się polskiego głosu. Można przypuszczać, że polskie wnioski, opinie i sugestie, które pojawiały się podczas tych spotkań zapadały bardziej w pamięci władzom brytyjskim niż kolejne memoranda Naczelnych Władz Rzeczypospolitej Polskiej na Uchodźstwie, które też, choć sporadycznie, uczestniczyły w imprezach towarzyskich Anglo-Polish Conservative Society.

Mając na względzie skomplikowaną sytuację polityczną w „polskim Londynie” oraz rzeczywistą izolację władz polskich na uchodźstwie przez rządy państw Zachodu możemy założyć, że Polscy Torysi mieli w latach 1970–1974 prawdopodobnie większy wpływ na to jak odbierano polską społeczność w Wielkiej Brytanii niż jakiegokolwiek inne polskie środowisko polityczne nad Tamizą [Apel o zapisywanie się do Anglo-Polish Conservative Society].

Powyższa konstatacja obrazuje pewne zjawisko, które towarzyszyło polskiej emigracji politycznej na wyspach brytyjskich praktycznie przez cały okres lat 1945–1990. Legalne władze Rzeczypospolitej Polskiej, historyczne polskie partie polityczne oraz dziesiątki organizacji politycznych czy społecznych były uwikłane w wiele sporów wewnętrznych [Friszke, 1999]. Potęgowały one niemoc na najważniejszym odcinku działalności politycznej wychodźstwa, czyli arenie międzynarodowej [Tarka, 2003; Machcewicz, 1999]. Permanentny konflikt w „polskim Londynie” nie służył zrozumieniu sprawy polskiej niepodległości na forum międzynarodowym. Z biegiem czasu wielogłos w kwestii reprezentowania polskiej racji stanu spowodował całkowitą

marginalizację tego aspektu. Następował proces izolacji „polskiego Londynu”, który przestał być odbierany, jako poważny partner, gdyż w jego interesie wypowiadały się różne grupy polityczne. Wielka Brytania, jako kraj osiedlenia polskiego wychodźstwa, również partycypowała w tym procesie. Z czasem Naczelne Władze Rzeczypospolitej na Uchodźstwie uzyskały status symboliczny, gdyż nikt z ich zdaniem się nie liczył, a liczne pisma i memoranda, które wystosowywali nie były przez nikogo respektowane [Friszke, 1999; Mieczkowski, 2013].

Wobec takiej sytuacji Polacy, którzy znaleźli się w Wielkiej Brytanii po II wojnie światowej często podejmowali własne, niezależne od Naczelnych Władz Rzeczypospolitej na Uchodźstwie, działania na rzecz sprawy polskiej. W Londynie istniały różne polskie grupy wpływu, które poprzez zdobyte kontakty, koneksje rodzinne czy wspólnoty interesów ekonomicznych wcielały się w rolę rzeczników polskiej niepodległości. Prawdopodobnie najbardziej znaczącą grupą w „polskim Londynie”, która aktywnie działała w tej materii byli polscy arystokraci skupieni wokół Edwarda hr. Raczyńskiego. Zbigniew Mieczkowski [2013], utożsamiający się z niniejszym środowiskiem, podkreślał, iż nieformalne grupy osób angażowały się na różnych polach, aby docierać do brytyjskich kręgów rządowych z postulatami dotyczącymi Polski. Powyższa opinia wskazuje na fakt, że nieoficjalne relacje emigrantów z wpływowymi Brytyjczykami miały również charakter swoistej walki o polską niepodległość [Durka, 2013; Kania, 2014]. Jest to o tyle istotne, gdyż na tej płaszczyźnie należy interpretować aktywność Anglo-Polish Conservative Society. Polscy Torysi postanowili skupić się na nieformalnych kontaktach, głównie na podłożu towarzyskim, aby dzięki nim, jakoby najskuteczniejszym w ówczesnej sytuacji, wpływać na poszczególne decyzje kręgów rządowych Wielkiej Brytanii. Już w 1969 roku na łamach „Dziennika Polskiego i Dziennika Żołnierza” oficjalnie wskazywano powyższy pogląd stowarzyszenia. Nieznany autor artykułu zaznaczał w nim, że im większe będą wpływy Towarzystwa „tym więcej korzyści będzie mogło to przynieść Polakom w W. Brytanii i sprawie polskiej” [Nowy sezon i imprezy APCS].

5. Zakończenie

Mając na względzie przedstawioną koncepcję uczestnictwa polskich konserwatystów w emigracyjnym oraz brytyjskim życiu politycznym, należy uznać, że była ona nowatorską wizją kształtującą zupełnie inny obraz położenia społecznego Polaków w Wielkiej Brytanii. Próba urzeczywistnienia perspektywy dotyczącej partycypacji emigrantów w dotychczas niedostępnych sferach życia społecznego, gospodarczego czy politycznego kraju ich osiedlenia tworzyła nową przestrzeń możliwości działania w „polskim Londynie”. Ideologiczne spory polskiego wychodźstwa, rozbieżność wykładni konstytucyjnej przez poszczególne środowiska, czy chęć redefinicji celów emigrantów nigdy nie przełożyły się na uwypuklenie koncepcji czynniejszego niż dotychczas udziału Polaków w życiu brytyjskiego społeczeństwa. Wizje zweryfikowania przez nich własnego położenia, szczególnie po 1956 roku, nie przełożyły się jednak na zmianę generalnych wektorów, przez co „polski Londyn”, celowo bądź nie, podtrzy-

mywał mit o kształtowaniu zamkniętej polskiej społeczności [Friszke, 1999; Habielski, 1995]. Wobec tego oryginalność koncepcji Polskich Torysów zasługuje na szczególne uznanie zwłaszcza, gdy w dyskursie naukowym można dostrzec pewne uogólnienie przeciwstawiające Londyn z Paryżem, jako dwóch wizji funkcjonowania polskiego wychodźstwa po II wojnie światowej [Friszke, 1999; Habielski, 1995; Łukomski, Szczesiak, 2007; Kowalczyk, 2000]. Powyższa generalizacja wiąże się prawdopodobnie z aktualnym stanem badań nad dziejami emigracji powojennej, wśród których nie znajdujemy analizy założeń programowych innych środowisk społeczno-politycznych – szczególnie w Londynie [Łukasiewicz (red.), 2016]. Wyartykułowanie koncepcji Polskich Torysów było zatem o tyle trudne, gdyż wkomponowywali się oni w obraz „polskiego Londynu” i faktycznie tam prowadzili działalność osadzając swoją pracę o wiele paradygmatów ośrodka nad Tamizą. Bliższe zapoznanie się z tym zagadnieniem oraz próba wyróżnienia poszczególnych koncepcji położenia i zadań wychodźstwa w stolicy Wielkiej Brytanii jest niewątpliwie postulatem badawczym, który warto poruszyć w przyszłości.

Bibliografia:

- Durka Jarosław. 2013. Stanisław Albrecht Radziwiłł (1914–1976) – arystokrata, polityk, finansista i działacz społeczny. W *Wojna i emigracja. Studia i szkice*, t. II: *Emigracja i losy Polaków na obczyźnie*, red. Tomasz Sikorski i in., Gorzów Wielkopolski: Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Jakuba z Paradyża.
- Habielski Rafał. 1995. Między Londynem a Maisons-Laffitte. Emigracja niezłomna i „Kultura”. W *Spotkania z paryską „Kulturą”*, red. Zdzisław Kudelski, Warszawa: Pomost.
- Jeśmian Czesław. 1967. „Anglo-Polish Conservative Association”. *Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza* 20 lipca
- Friszke Andrzej. 1999. *Życie polityczne emigracji*. Warszawa: Biblioteka Więzi.
- Kania Krzysztof. 2014. *Edward Bernard Raczyński 1891–1993. Dyplomata i polityk*. Warszawa: Neriton.
- Kowalczyk Anna. 2000. Instytut Literacki. W *Leksykon kultury polskiej poza krajem – od roku 1939*, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL
- Kowalczyk Urszula. 2010. „Instytut Literacki w Paryżu, jako ośrodek kultury polskiej i wolnej myśli politycznej – stan badań nad zagadnieniem”. *Zeszyty Historyczne. Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie* zeszyt XI.
- Kryszak Janusz. 1995. *Literatura złej chwili dziejowej: Szkice o drugiej wielkiej emigracji*. Toruń: Spółka Wydawniczo-Księgarska.
- Łukasiewicz Sławomir (red.). 2016. *Polska emigracja polityczna 1939–1990. Stan badań*. Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej.

- Łukomski Grzegorz, Szczesiak Mateusz. 2007. Dziennikarstwo ludzi kręgu „Kultury” na tle innych ośrodków polskiej myśli politycznej. W *Kultura paryska. Twórcy, dzieło, recepcja*, red. Iwona Hofman. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Machcewicz Paweł. 1999. *Emigracja w polityce międzynarodowej*. Warszawa: Biblioteka Więzi.
- Mieczkowski Zbigniew. 2013. *Horyzonty wspomnień*. Londyn-Warszawa: Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „ADAM”.
- Sas Tadeusz. 1971. „Pięć lat działalności APCS”. *Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza* 3 maja.
- Tarka Krzysztof. 2003. *Emigracyjna dyplomacja. Polityka zagraniczna Rządu RP na Uchodźstwie w latach 1945-1990*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Rytm.
- Warzel Adam. 1991. „Rozmowa z prof. Jerzym Zubrzyckim”. *Kultura* nr 10.
- Zbyszewski Karol. 1967. „Polityka, podróże i składki”. *Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza* 11 maja

Źródła archiwalne:

- Aims of the Anglo-Polish Conservative Society, b.p. Instytut Polski i Muzeum im. Sikorskiego w Londynie, APCS, kol. 294/16.
- Cele naszego kwartalnika i naszych sekcji. 1972. *Głos Polski* nr 1.
- Lampka wina APCS, b.p. Instytut Polski i Muzeum im. Sikorskiego w Londynie, APCS, kol. 294/16.
- Apel o zapisywanie się do Anglo-Polish Conservative Society, b.p. Instytut Polski i Muzeum im. Sikorskiego w Londynie, APCS, kol. 294/3.
- Nowy sezon i imprezy APCS. 4 października 1969. *Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza*.